

Helena Słotwińska, *Pedagogika religii w relacjach z dyscyplinami teologicznymi*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2016, s. 242.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2016.034>

Profesor Helena Słotwińska ma w swoim dorobku naukowym i publicystycznym wiele prac, w których podejmuje problematykę z obszarów: od psychologii rozwoju dojrzałej osobowości, poprzez zagadnienia wychowania realizowanego w katechezie oraz dydaktyki katechetycznej, do związków katechezy z liturgią i katechetyki z liturgiką. Jak można zauważyć, Helena Słotwińska chętnie podejmuje zagadnienia z pogranicza tak ważnych dyscyplin i subdyscyplin, jak: psychologia, pedagogika, katechetyka, teologia liturgii, dydaktyka katechetyczna.

W tym też nurcie mieści się jej praca o relacjach pedagogiki religii z dyscyplinami teologicznymi. We wprowadzeniu do monografii autorka podkreśla, że w ostatnich latach, także i w Polsce, można zauważyć ożywienie zainteresowania pedagogiką religii, zarówno ze strony naukowców, jak i studentów. Problematyce pedagogiczno-religijnej poświęca się coraz więcej miejsca i uwagi w różnych ośrodkach naukowych niemal na całym świecie. Dla autorki stało się to impulsem do opracowania zagadnienia relacji pedagogiki religii do subdyscyplin teologicznych, zwłaszcza katechetyki i pedagogiki chrześcijańskiej w jej wyznaniowych wersjach. Zdaniem Heleny Słotwińskiej problem wzajemnych relacji tych trzech nauk teologicznych jest bardzo ważny.

Układ pracy, a więc jej problematyki, jest tak zamierzony, aby jak najlepiej odpowiedzieć na podstawowy problem pracy, nakreślony we wprowadzeniu. Całość monografii została podzielona na trzy rozdziały. Rozdział pierwszy stanowi – zdaniem autorki – niezbędne wprowadzenie do problematyki pedagogiczno-teologicznej i jest poświęcony omówieniu podstawowo-

wych zagadnień z zakresu pedagogiki, a mianowicie: powstanie i rozwój pedagogiki, pedagogika jako dyscyplina naukowa oraz związki pedagogiki z innymi naukami. Rozdział drugi zatytułowany *Pedagogika religii jako dyscyplina naukowa* przedstawia zagadnienia szczegółowe, a mianowicie: powstanie i rozwój pedagogiki religii w Niemczech, Stanach Zjednoczonych, Anglii, Polsce oraz w pozostałych krajach Europy. W rozdziale tym omawia się pojęcie i przedmiot badań pedagogiki religii, jej źródła, cele i zadania oraz metody i teorie. W kolejnej części tego rozdziału autorka prezentuje podstawowe pojęcia z zakresu pedagogiki religii, a także zagadnienie wychowania religijnego jako centralnego problemu w chrześcijaństwie.

Rozdział trzeci zatytułowany *Pedagogika religii a katechetyka i pedagogika chrześcijańska – podobieństwa i różnice* przedstawia pozostałe dwie dyscypliny teologiczne – katechetykę (1. pedagogia Boża źródłem i wzorem dla katechetyki, 2. pojęcie katechetyki i jej rys historyczny, 3. katechetyka w strukturze naukowej, 4. katechetyka jako pedagogika wiary i jej związki z pedagogiką Bożą, 5. wskazania dla katechezy, katechetów i katechetyki) i pedagogikę chrześcijańską (1. obowiązek wychowania chrześcijańskiego i jego podmioty, 2. pedagogika chrześcijańska jako dyscyplina naukowa), aby na końcu wykazać ich wzajemne relacje – podobieństwa i różnice z pedagogiką religii.

Autorka zauważa we wprowadzeniu, że zgłębianie wiedzy o trzech podstawowych dyscyplinach wśród nauk o wychowaniu, to jest pedagogice religii, katechetyce i pedagogice chrześcijańskiej, oraz o ich wzajemnych relacjach powinno mieć również wymiar praktyczny, ponieważ wychowywanie jest procesem trwającym przez całe życie człowieka.

Po zarysowaniu, oczywiście bardzo ogólnym, zawartości treści monografii, możemy przystąpić do wskazania na wartość zamierzenia autorki oraz sformułowania przynajmniej niektórych uwag dotyczących monografii.

Wprowadzenie zarysowuje problem badawczy pracy oraz jej problematykę. Autorka pisze: „Chodzi zasadniczo o relacje tejże dyscypliny naukowej (czyli pedagogiki religii, dop. J.B.) z tymi naukami teologicznymi, które są jej najbliższe, a mianowicie z katechetyką i pedagogiką chrześcijańską [...]”. Problem wzajemnych relacji tych trzech nauk teologicznych jest bardzo ważny” (s. 15).

Autorka określa problem badawczy: „dotyczy wskazania tych obszarów, gdzie mają miejsce wzajemne relacje zachodzące między wyżej wymienionymi dyscyplinami naukowymi”, podkreśla następnie potrzebę i znaczenie takiego opracowania. W rozdziale II i III niniejszej pracy znajdziemy bardzo szczegółowe uzasadnienie tej potrzeby. W tle dotychczasowych opracowań

tematu istnieje jednak poważna luka badawcza i nasza autorka uzasadnia potrzebę podjęcia poważnego namysłu nad wskazanym problemem badawczym.

Lektura pracy przekonuje, że autorka podarowała czytelnikom tej książki opracowanie bardzo gruntowne i zasadnicze. Mamy więc bardzo obszerny rozdział wprowadzający w monografię, w którym znajdziemy podstawowe dane o pedagogice jako nauce. Autorka uzasadnia: „[...] należy przynajmniej skrótowo przybliżyć podstawowe zagadnienia z pedagogiki, która stanowi pewien fundament dla wszelkich jej działów i kierunków” (s. 17).

Można zrozumieć zamierzenie autorki, która pragnie, aby jej czytelnicy, zwłaszcza korzystający z monografii studenci, mieli możliwie całościowy ogłąd poruszanej problematyki, także jej podstaw. Otrzymaliśmy więc rozdział wprowadzający, opracowany bardzo szeroko, z dokumentacją bibliograficzną, między innymi z wyjaśnieniem podstawowych definicji i używanych pojęć, z przeglądem historii kształtowania się pedagogiki jako nauki, wskazaniem na jej działy, metodykę, związki z innymi dziedzinami wiedzy, biogramami niektórych znaczących dla pedagogiki autorów i twórców.

Podobny charakter prezentacji mamy także w dwóch następnych rozdziałach. Oba te rozdziały są zasadnicze dla prezentacji treści pracy i odpowiedzi na postawione pytania badawcze. W rozdziale II, zatytułowanym *Pedagogika religii jako dyscyplina naukowa*, autorka przedstawia w sposób szczegółowy takie zagadnienia, jak: podstawy i rozwój pedagogiki religii, pojęcie i przedmiot, źródła, cele i metody, aby na końcu tego rozdziału dość obszernie zająć się wyjaśnieniem podstawowych pojęć używanych w pedagogice religii. Istotny dla wartości tej monografii jest rozdział III. Autorka w sposób bardzo rzetelny i udokumentowany źródłowo najpierw zaproponowała poważne studium nad katechezą i katechetyką, aby następnie zastanawiać się nad relacją tej ostatniej do pedagogiki religii. Podobny model i tok narracji naukowej otrzymaliśmy w drugiej części tegoż rozdziału, gdzie autorka prezentuje pedagogikę chrześcijańską w jej różnych aspektach, od strony rozwoju jako subdyscypliny, poprzez ukazanie jej w wydaniu poszczególnych wyznań chrześcijańskich, aby w końcowej partii rozdziału pokusić się o ukazanie podobieństw i różnic pedagogiki chrześcijańskiej i pedagogiki religii.

Taki sposób naukowej narracji jest niezwykle wymagający, autor jest bowiem narażony albo na pewne ogólnikowe stwierdzenia i przewagę syntezy nad analitycznym i cierpliwym namysłem nad wymową źródeł, albo też na zbyt drobiazgowo analizy na niekorzyść koniecznych uogólnień. Autorka uniknęła tej pułapki przede wszystkim poprzez bardzo szczegółową analizę

materiału badawczego, zawartego w dotychczasowej literaturze przedmiotu, a potem przez wskazanie na wnioski teoretyczne oraz praktyczne, ważne dla danej dyscypliny naukowej oraz wychowania człowieka. I to jest bogactwem, wartością drogi obranej i zrealizowanej przez autorkę pracy.

Jest też i druga strona takiego zabiegu. Bardzo szczegółowe omawianie poszczególnych aspektów podejmowanego zagadnienia zaciera częściowo monograficzny charakter pracy, ponieważ dochodzą do głosu elementy treści bardziej właściwe dla metodologii podręcznika. Wypośrodkowanie nie jest łatwym zabiegiem. Wydaje się, że autorka zachowała tu podstawowe wymogi metodologiczne.

W zakończeniu pracy autorka proponuje czytelnikom zgrabnie przekazane uwagi natury uogólniającej, podsumowujące owoce jej trudu, z wyraźnym nachyleniem ku praktyce wychowania religijnego. Ważne, że autorka podkreśliła autonomię omawianych subdyscyplin, które mogą istnieć obok siebie, nie będąc dla siebie zagrożeniem, ale wsparciem.

Praca Heleny Słotwińskiej jest ważna szczególnie dla podkreślenia wagi edukacyjnego potencjału religii. Zadaniem pedagogiki religijnej jest bowiem wypracowanie podstaw i zasad edukacji religijnej człowieka, żyjącego w konkretnych uwarunkowaniach cywilizacyjnych i kulturowych. Cenne są jej uwagi na temat potencjału religii w rozwoju i wychowaniu człowieka. W sytuacji ideowego i światopoglądowego zagubienia współczesnego człowieka warto przypomnieć, że religia, obok wyraźnego i podstawowego zadania otwierania człowieka na Boga i przychodzącego w Nim zbawienia, przynosi niezaprzeczalne i niezbędne wartości humanistyczne. Pomaga ona, szczególnie młodym, odnaleźć sens życia, może dostarczyć odpowiedzi na podstawowe potrzeby człowieka, z których potrzeba sensu życia jest najistotniejsza. W sposób właściwy dla religii porządkuje ona stosunek człowieka do świata, rzeczy i ludzi. Jej funkcją jest między innymi dostarczanie nierelatywnych podstaw dla wartości, zwłaszcza dla wartości moralnych. Dziś szczególnie ważne wydaje się być zwrócenie uwagi na znaczenie edukacyjnego potencjału religii w wychowaniu rodzinnym.

Podsumowując pragnę podkreślić, że autorka recenzowanej pracy wywiązała się z założonego zadania. Podjęła niełatwy problem relacji pedagogiki religii do nauk teologicznych, bliskich omawianej subdyscyplinie, a mianowicie katechetyki i pedagogiki chrześcijańskiej. Aby osiągnąć zamierzony (wielowarstwowy i trudny do realizacji) cel tej pracy, podjęła się analizy bogatego materiału zawartego w literaturze źródłowej i przedmiotowej. Tak więc prezentacja poszczególnych subdyscyplin w ich strukturze i metodologii, potem próba odpowiedzi na wzajemne ich relacje przybrała

formę uporządkowanej monografii. Wpisanie tych materiałów w nurt książki, umiejętnie uporządkowanie uszczegółowionych opisów omawianych subdyscyplin sprawia, że nie jest to przypadkowe zestawienie czy zlepek tekstów „na temat”, ale bogaty materiał poznawczy. Praca jest napisana starannie, językiem przystępnym. Mogę zatem stwierdzić, że autorka osiągnęła cel określony we wstępie do pracy. Przez treść pracy przebija świadomość autorki co do podstawowego problemu badawczego, jaki podjęła.

Pragnę podkreślić ogromną, niekwestionowaną wartość pracowicie zgromadzonej przez autorkę bibliografii źródłowej oraz przedmiotowej. Praca prof. Heleny Słotwińskiej jest niezwykle cennym dokonaniem dla pedagogiki religijnej i katechetyki. Jest ona jednocześnie ważnym źródłem informacji dla pracowników naukowych, podejmujących problematykę pedagogiki religii i katechetyki, a zwłaszcza studentów w trudzie inicjacji w niełatwą przecież problematykę. Praca zawiera wiele cennego materiału poznawczego, także dla innych odbiorców, zwłaszcza w pogłębieniu spojrzenia na trud przekazu wiary w dziele wychowania inspirowanego Objawieniem oraz chrześcijańskim dziedzictwem. Należy także podkreślić staranne opracowanie szaty graficznej książki, od strony edytorskiej należy się więc ukłon w stronę Wydawnictwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

*Jerzy Bagrowicz**

Jarosław Korczak, Błażej Przybylski (red.), *Różne oblicza edukacji. Instytucje i ich znaczenie edukacyjne w zmieniającym się świecie*, Toruń: Adam Marszałek, 2016, s. 246.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/PCh.2016.035>

Nakładem Oficyny Wydawniczej „Adam Marszałek” ukazała się w 2016 roku wieloautorska książka pod redakcją Jarosława Korczaka i Błażeja Przybylskiego pod tytułem: *Różne oblicza edukacji. Instytucje i ich znaczenie edukacyjne w zmieniającym się świecie*. Choć obaj redaktorzy są związani

* Ks. prof. zw. dr hab. Jerzy Bagrowicz jest emerytowanym profesorem pedagogiki i teologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, założycielem i wieloletnim redaktorem czasopisma *Paedagogia Christiana*. Adres: ul Kościelna 8a, 87-800 Włocławek; e-mail: bagro@umk.pl.